

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 46 (2001), No. 4, 338--346

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/141101>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2001

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

jubilea zprávy

K SEDMDESÁTINÁM DOKTORA JIŘÍHO ROHLÍČKA

Jiří Rohlíček se narodil 18. 12. 1931 v Plzni a v letech 1945–1953 žil v Jablonci nad Nisou, kde v roce 1951 maturoval. V roce 1955 ukončil studium učitelství v oboru matematika-fyzika na MFF UK v Praze. V letech 1955 až 1960 byl zaměstnán na Vysoké škole pedagogické a po jejím zrušení až do roku 1965 na MFF UK, v Ústavu pro dálkové studium učitelů, který byl později přejmenován na „Ústav učitelského vzdělání“. V letech 1965–1994 pracoval jako odborný asistent na Stavební fakultě ČVUT. V roce 1980 získal titul RNDr. v oboru algebra a teorie čísel.

V roce 1994 odešel do důchodu, ale po tři roky dále pracoval jako učitel na obchodních akademiích. Od roku 1997 pracuje na plný úvazek v Národním technickém muzeu, kde vykonává převážně redakční práce.

Jiří Rohlíček se zapsal do povědomí matematiků a fyziků v českých zemích i na Slovensku jako velmi úspěšný výkonný redaktor časopisu *Pokroky matematiky, fyziky a astronomie*. Tuto práci vykonával od roku 1971 do roku 1994, tedy plných 24 let, a to s velkou pečlivostí a smyslem pro zodpovědnost. Má velkou zásluhu na tom, že časopis s tehdejšími náklady kolem 8000 výtisků se dostal z hluboké krize. Vzpomínám si, jak před lety, když byl v nemocnici po dosti vážné operaci, si sám vyžádal do nemocnice redakční materiály, aby při práci zapomněl na všechny ty velké nepříjemnosti spojené s pooperačním obdobím. Není proto divu, že Jednota českých matematiků a fyziků udělila již v roce 1984 J. Rohlíčkovi titul „zasloužilý člen“. Po skončení svého funkčního období se Jiří až do letoška nadále účastnil práce v časopise *Pokroky* jako člen její redakční rady.

Jsem rád, že mohu nejen osobně, ale i za celou redakci *Pokroků* popřát Jiřímu mnoho zdraví a další roky pracovní aktivity. A také,

aby si nadále užíval radosti ze svého osobního koníčka, který má vždy podobu ušlechtilého psa, občas i dvou. Všechno nejlepší do dalších let!

Oldřich Kowalski

NUŠLOVA CENA ZA ROK 2000 PROFESORU M. J. PLAVCOVI

V letním podvečeru v úterý 7. srpna 2001 se v hlavním přednáškovém sále Štefánikovy hvězdárny v Praze na Petříně konala nezvyklá sešlost. Zakladatel moderní české hvězdné astrofyziky a nyní profesor Kalifornské university v Los Angeles Mirek Plavec přebíral osobně od představitelů České astronomické společnosti (ČAS) Nušlovu cenu za rok 2000. Přednáškový sál praskal ve svech, dostavila se i řada zástupců médií a mnozí z nich po oficiálním programu Mirka ještě důkladně vyzpovídali. Slavnostního předání se účastnila i manželka prof. Plavce ing. Zdenka Plavcová, radioastronomka, která stejně jako prof. Plavec pracovala do roku 1969 v Astronomickém ústavu ČSAV v Ondřejově. Jí byl předán dokument osvědčující, že jejím jménem byla pokřtěna planetka č. 18676, objevená koncem března 1998 dr. Petrem Pravcem (současným předsedou ČAS) na observatoři v Ondřejově. Mirek srdečně poděkoval za ocenění, kterého se mu dostalo, a poté nabitý sál pobavil historkami ze svého života i ze své profesionální kariéry.

Prof. František Nušl (1867–1951) byl významným českým astronomem, který se mimo jiné podílel na založení ČAS, byl společně s J. Fričem konstruktérem cirkumzentiálu a působil jako ředitel Státní hvězdárny v letech 1922–1938 a jako předseda ČAS v letech 1922–1948. Působil rovněž jako profesor matematiky a astronomie na obou pražských univerzitách.

Koncem roku 1937 se konala oslava sedmdesátých narozenin prof. Nušla a výbor ČAS se při té příležitosti usnesl na založení Jubilejního fondu prof. Nušla, ze kterého má být udělována cena prof. Nušla za profesionální i popularizační výkony v oboru astronomie. První cenu za rok 1938 získal poté dlouholetý člen ČAS Karel Čácký za soustavnou péči o Štefánikovu hvězdárnu, a cenu za rok 1939 dr. Antonín Bečvář. Udělování

ceny skončilo v roce 1949. Teprve v roce 1998 rozhodl sjezd ČAS o tom, že udělování ceny Františka Nušla bude obnoveno. První obnovená cena byla udělena někdejšímu řediteli Astronomického ústavu ČSAV doc. L. Perkoví v září 1999 na Astronomickém festivalu v Brně a cenu za rok 2000 tedy získal prof. M. Plavec. Cenu za rok 2001 dostane dr. L. Křivský z Ondřejova.

Miroslav Plavec se narodil 7. října 1925 v Sedlčanech. (Jméno Mirek J. Plavec začal používat teprve asi po deseti letech pobytu v USA, od roku 1979. Učinil tak, aby se přizpůsobil americkým zvyklostem a dotazníkům, a jak říká, také proto, že Američané jeho jméno Miroslav děsně komolili. . .) V době Mirkova dospívání, za války, se rodina přestěhovala do Ondřejova a od této doby se datuje jeho kontakt s astronomií a s ondřejovskou hvězdárnou. Po válce vystudoval Přírodovědeckou fakultu Karlovy univerzity a nastoupil do oddělení meziplanetární hmoty Astronomického ústavu ČSAV v Ondřejově. Studium meteorů se však věnoval jen do roku 1957. Při první příležitosti se stal členem vznikajícího stelárního oddělení, a když vláda r. 1959 rozhodla o nákupu 2-m zrcadlového dalekohledu, začal systematicky získávat mladé lidi do stelárního oddělení. V roce 1961 byl na studijním a pozorova-

cím pobytu na 1,8-m dalekohledu na Dominion Astrophysical Observatory ve Victorii v Kanadě. Zde s dr. A. Battenem spolupracoval na spektroskopickém výzkumu přenosu hmoty ve dvojhvězdách. Společně s tehdejšími vedoucími stelárního oddělení doc. L. Perkem se rovněž od roku 1959 podílel na jednáních s firmou Zeiss a na přípravě stavby 2-m dalekohledu.

Na počátku šedesátých let byl Plavec ve svém přístupu ke studiu dvojhvězd silně ovlivněn prof. Zdeňkem Kopallem, českým rodákem žijícím v Anglii, který občas do Československa a do Ondřejova zajížděl. Když si ale Mirek Plavec začal postupně uvědomovat význam teorie přenosu hmoty mezi složkami dvojhvězd (kterou prof. Kopal, který byl více matematikem než fyzikem, nikdy nepochopil a v důsledku toho ani nepřijal), cesty obou mužů se postupně rozešly. Když se Mirek roku 1966 účastnil mezinárodní konference o dvojhvězdách konané v Liège v Belgii, zjistil, že reálné výpočty vývojových modelů dvojhvězd jsou již na spadnutí. Protože on sám byl v úvahách o těchto problémech nejdále, ihned mobilizoval tým svých mladých spolupracovníků a rozjela se intenzivní práce na vytvoření výpočetních programů a následně výpočtů výměny hmoty ve dvojhvězdách. Věc se na počátku jevila

jako dosti donkichotský počín, neboť konkurenční skupiny v Německu a Polsku používaly na tu dobu výkonné počítače řady IBM 370 (Němci své vlastní, zatímco Poláci již tehdy dokázali získat výpočetní čas u kolegů ve Francii či v USA), kdežto v Ondřejově byl zázrakem výpočetní techniky počítač Minsk 22 s celkem 4096 buňkami paměti! Nicméně počítač to byl a na výpočetním čase tolik nesešlo, a tak se — byť o jeden řád pomaleji — výpočty dařilo po odladění programů postupně provádět. První výsledky skutečných detailních výpočtů byly dány do tisku r. 1967 a Mirek mezitím sepsal přehledovou studii o celém problému, která rychle vešla ve všeobecnou známost, mj. i díky metodicky ucelenému a velmi jasnému výkladu.

Mirek již od začátku šedesátých let ondřejovskou část oddělení zabývající se výzkumem dvojhvězd vedl jako zástupce vedoucího oddělení a v roce 1968, kdy byl doc. L. Perek jmenován ředitelem ústavu, se stal vedoucím stelárního oddělení. Jeho úsilím v té době bylo přirozeně zorganizovat a zahájit pravidelná spektroskopická pozorování s nově instalovaným dvoumetrovým dalekohledem. Pravidelná pozorování byla započata na podzim roku 1967.

V roce 1969 využil Mirek nabídku k novému šestiměsíčnímu studijnímu pobytu a odcestoval znovu na Dominion Astrophysical Observatory v Kanadě. Na pobyt v Kanadě navazovalo pozvání na univerzitu v Ohiu na východním pobřeží USA. Několik měsíců po Mirkově odjezdu se k němu připojila celá rodina, a když byly na podzim r. 1969 uzavřeny hranice, rozhodli se Plavcovi po několikaměsíčním váhání, že se do okupovaného Československa již nevrátí.

Mirek dostal pozvání na místo, které se poté stalo jeho osudem: na UCLA, Kalifornskou univerzitu v Los Angeles. Jedním z mužů, u kterých získal Mirek svými studii velký kredit a který se o pozvání přičinil, byl nestor přesného určování hmotností a poloměrů hvězd pomocí studia dvojhvězd prof. Daniel M. Popper. R. 1970 vydal Mirek již v americkém časopise *Publications of the Astronomical Society of Pacific* další velkou přehledovou práci o výměně hmoty v těsných dvojhvězdách, pomocí níž „zvěstoval“ významné výsledky této teorie mnoha americkým kolegům. Amerika, podobně jako Rusko a jiné velké země, má totiž tak trochu tendenci být i ve vědě uzavřena sama do sebe a objevy zvenčí mnozí američtí badatelé

přijímají jen pomalu a s nedůvěrou, pokud je rovnou nepřehlížejí. To ovšem platí jen jako obecný postřeh a zdaleka ne o každém badateli. Lze doložit, že např. některé Mirkovy práce z poloviny šedesátých let, publikované v československém anglicky psaném Bulletinu astronomických ústavů, byly krátce po vyjití v USA citovány.

Když navíc po čase i v Americe zjistili, že Mírek je také vynikajícím vysokoškolským učitelem, jeho známost rostla a na jedno funkční období se stal šéfem oddělení astronomie na Kalifornské univerzitě. Studiu dvojhvězd zůstal věrný, spektra ale získával na velkém dalekohledu Lickovy observatoře a později pomocí astronomických družic vypouštěných kosmickou agenturou NASA. Stal se objevitelem třídy interagujících dvojhvězd s mnoha emisními čarami v dalekém ultrafialovém oboru spektra a podstatně přispěl k jejich výzkumu a ke zmapování struktur v mezihvězdném plynu mezi jejich složkami. Třebaže loni oslavil pětasedmdesátiny, učí dodnes studenty, jichž v Americe vychoval celou plejádu, a dodnes se snaží studovat spektra dalších exotických dvojhvězd.

Závěrem stojí možná za zmínku, že během letošního pobytu v České republice navštívil Mírek také Ondřejov, kde se jako jeden z oponentů osobně účastnil obhajoby titulu DrSc. dr. Petra Hadravy. Pro přítomné pamětníky a snad i pro něj samotného to byla tak trochu jakási definitivní tečka za normalizací a stvrzení našeho návratu do normálního světa.

Petr Harmanec

BOLZANOVY MEDAILE ZA ROK 2001

V roce 2001 udělila Akademie věd ČR tři čestné oborové medaile Bernarda Bolzana za zásluhy v matematických vědách. První z nich dostal RNDr. PAVEL PUDLÁK, DrSc. (1952), z Matematického ústavu AV ČR za nové výsledky z matematické logiky a teorie výpočetní složitosti týkající se dolních odhadů složitosti výrokových počtů a velikosti booleovských obvodů. Tyto poznatky mají přímý vztah ke známému P/NP problému, což je jedna z nejdůležitějších otevřených otázek současné matematiky. Dr. Pudlák je autorem nebo spoluautorem více než 80 vědeckých prací, na něž má stovky citací. Společně

s P. Hájkem napsal monografii o formální aritmetice: *Metamathematics of the First Order Arithmetic*, jež vyšla v prestižním nakladatelství Springer v roce 1993 (druhé vydání v r. 1996). Dostal celou řadu pozvání k dlouhodobým studijním a přednáškovým pobytům na významných zahraničních univerzitách a výzkumných centrech (Vanderbilt University v Nashville, University of Colorado v Boulderu, University of Illinois v Chicagu, Emory University v Atlantě, Institute for Advanced Studies v Princetonu aj.). Je členem redakčních rad několika mezinárodních časopisů (např. *Calcolo, Information and Computation, Mathematica Bohemica*). Připomeňme ještě, že dr. Pudlák získal v roce 1979 cenu ČSAV za vyřešení slavného Birkhoffova problému reprezentace konečných svazů svazy ekvivalencí na konečných množinách a v roce 1994 dostal pozvání k přednášce na Mezinárodním matematickém kongresu ICM v Curychu.

Druhou Bolzanovu medaili udělila Akademie věd ČR prof. QUN LINOVI (1935) z Laboratory of Scientific and Engineering Computing z Akademie věd ČLR v Pekingu. Prof. Lin patří mezi zakladatele oboru superkonvergence numerických metod, na němž u nás spolupracoval s prof. Milošem Zlámallem z VUT Brno. Je autorem více než stovky původních vědeckých prací, na něž získal přes tisíc ohlasů. Publikoval tři monografie o extrapolaci v metodě konečných prvků, superkonvergenčních technikách a numerických metodách vyššího řádu pro řešení parciálních diferenciálních rovnic. V Akademii věd ČLR začal pracovat od roku 1956. Během kulturní revoluce v Číně (1966–1976) byl nucen pracovat nejprve na poli jako rolník a později jako dělník v továrně. Přesto se v této době intenzivně věnoval numerické matematice. Od roku 1982 je řádným profesorem v Academia Sinica. Působí v redakčních radách několika renomovaných matematických časopisů (např. *Journal of Computational Mathematics, Mathematica Numerica Sinica*). V roce 1999 byl zvolen do The Third World Academy of Sciences. Profesor Lin dostal pozvání přednášet o svých výsledcích na řadě významných vědeckých institucí, např. MIT Boston, Brown University, GMD in St. Augustin. Vychoval přes 20 Ph. D. studentů.

Předsedkyně Akademie věd ČR doc. RNDr. HELENA ILLNEROVÁ, DrSc., předává Bolzanovu medaili prof. Q. LINOVI.

Třetí Bolzanovu medaili získal profesor DANA S. SCOTT (1932) z Carnegie Mellon University v Pittsburghu, který je jedním z nejvýznamnějších představitelů světové logiky a teoretické informatiky.

Již v roce 1957 napsal spolu s M. Rabinem významnou práci o teorii konečných automatů, dosud často citovanou. Za tuto práci získali později oba autoři společně v roce 1976 Turingovu cenu, jedno z nejprestižnějších ocenění v informatice. V šedesátých letech sehrál D. Scott významnou roli ve vývoji teorie množin a logiky. Průkopnickou prací o spojitých svazech (1972) založil nový obor jak v algebře (a topologii), tak v informatice. V šedesátých letech D. Scott též spolupracoval v teorii množin se skupinou prof. P. Vopěnky. Později dal denotační sémantice její současnou podobu. V devadesátých letech i v současnosti ovlivňuje práci v bezbodové topologii a s ní souvisejícími otázkami logiky a spolupracuje v této oblasti se skupinou prof. A. Pultra z MFF UK. V roce 1997 dostal Schockovu cenu¹⁾ za logiku a filozofii.

¹⁾ Schockova cena je udělována švédskou Akademií věd v oborech, které nemají Nobe-

Na závěr si připomeňme některé další osobnosti, které v minulosti získaly čestnou oborovou medaili B. Bolzana. Jsou to KAZIMIERZ KURATOWSKI (Polsko, 1967), VLADIMÍR KOŘÍNEK (1969), JOSEF NOVÁK (1970), JAROSLAV KURZWEIL (1981), CZESLAW OLECH (Polsko, 1981), SERGEJ L. SOBOLEV (SSSR, 1981), KAREL REKTORYS (1983), JINDŘICH NEČAS (1990), ERWIN EDGAR UNDERWOOD (USA, 1993), GEORGE J. KLIR (USA, 1994), GENE H. GOLUB (USA, 1994), JURIS HARTMANIS (USA, 1995), IVO BABUŠKA (USA, 1996), FRANTIŠEK NEUMAN (1997), ANNE GREENBAUM (USA, 1997), GAISI TAKEUTI (USA, 1998), LOTFI A. ZADEH (USA, 1997), DAVID E. EDMUNDS (GB, 1998), FRIEDRICH LIESE (Německo, 1998), LÁSZLÓ LOVÁSZ (USA, 1998), EDWARD C. VAN DER MEULEN (Belgie, 1998), BELOSLAV RIEČAN (Slovensko, 1999), JAN PELANT (2000) a PETR HÁJEK (2000).

Michal Křížek a kol.

lovu cenu — jako matematika, logika, hudba a výtvarná umění.

SEMINÁŘ KE 400. VÝROČÍ NAROZENÍ PIERRE DE FERMATA

V roce 1990 byl v Praze zřízen Francouzský výzkumný ústav ve společenských vědách CEFRES (Centre Français de Recherche en Sciences Sociales) pod záštitou Francouzského velvyslanectví v Praze a EHESS (École des Hautes Études en Sciences Sociales) v Paříži. Tento ústav se zabývá badatelskou a přednáškovou činností v mnoha oblastech společenských věd. Roku 1999 k nim přibýly i semináře z HISTORIE VĚDY A TECHNIKY díky porozumění tehdejšího vedení Françoise Mayer a Antoine Marèse. Zejména prof. A. Marès rozvinul ve spolupráci s prof. André Grelonem (EHESS), který zajišťuje odborný program ve Francii, a Marcelou Efmertovou (ČVUT FEL Praha), která se stará o naplnění programu z české strany a zajišťuje činnost semináře v širších souvislostech dějin vědy a techniky. Na setkání konaná 2–3krát ročně vždy přijíždějí dva až tři specialisté z Francie a jejich hlavní přednášky doplňují čeští odborníci. Jednání probíhají v mateřských řečech účastníků a jsou díky péči CEFRES simultánně tlumočena.

Dva z posledních seminářů se týkaly dějin matematiky. První byl věnován historickému pohledu na metodiku a výuku matematiky a proběhl 22. ledna 2001. Druhý seminář konaný dne 8. října 2001 v refektáři Emauzského kláštera v Praze zorganizoval CEFRES společně s EHESS, ČVUT a zejména s pražskou pobočkou Jednoty českých matematiků a fyziků. Nesl název *Jeden den s Pierrem de Fermatem* (*Un jour avec Pierre de Fermat*) a byl věnován 400. výročí narození tohoto významného francouzského matematika. Pierre de Fermat (1601–1665) patří mezi zakladatele teorie čísel, analytické geometrie, teorie pravděpodobnosti, variačních metod, infinitesimálního počtu aj. K jeho oslavě bylo prosloveno osm vědeckých příspěvků:

- JEAN DHOMBRES (École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris): *Metody, jimiž Fermat pracoval s matematickými křivkami.*
- ŠTEFAN PORUBSKÝ (VŠCHT, Praha): *Fermat a teorie čísel.*
- GUY TERJANIAN (Univ. Paul Sabatier, Toulouse): *Velká Fermatova věta.*

- FLORIAN LUCA (UNAM, Morelia, Mexiko): *Fermatova čísla ve speciálních trojúhelnících.*
- JEAN-BAPTISTE HIRIART-URRUTY (Univ. Paul Sabatier, Toulouse): *Pierre Fermat: člověk, doba, velké výsledky.*
- MICHAL KRÍŽEK (Akademie věd ČR, Praha): *Od Fermatových čísel ke geometrii.*
- LADISLAV SKULA (Masarykova univerzita, Brno): *Malá Fermatova věta.*
- ALENA ŠOLCOVÁ (ČVUT, Praha): *Fermatův odkaz.*

Francouzská poštovní známka věnovaná Velké Fermatově větě.

Seminář navštívilo více než 80 účastníků. Je potěšitelné, že mezi nimi byli též studenti pražských gymnázií a vysokých škol. Ti dokonce přednášejícím připravili překvapení v podobě dobově oblečené postavy Pierre de Fermata, který vítal přicházející a zval je k výstavce fotografií o Fermatovi. Pro seminář byly připraveny separáty proslovených přednášek a účastníci si mohli zakoupit další odbornou literaturu. Největší zájem byl samozřejmě o Velkou Fermatovu větu, která byla dokázána až roku 1995 a dostala se i na poštovní známky (viz obrázek). Organizátoři akce ve spolupráci s CEFRES připravují vydání sborníku všech přednesených příspěvků. Zajímavostí tohoto pražského semináře z dějin matematiky je také to, že byl zorganizován v předvečer velké francouzské konference konané ve dvou místech úzce spojených se životem P. de Fermata — v Toulouse a v Beaumontu de Lomagne (18.–20. října 2001).

Marcela Efmertová

O JEDNOM VÝROČÍ

Dne 11. dubna 2001 uplynulo 50 let od mimořádné valné schůze Jednoty československých matematiků a fyziků, na níž bylo usneseno:

a) aby dům Jednoty (v Žitné ulici č. 25 v Praze) byl věnován státu pro účely vědy, a to pro zřízovanou Československou akademii věd, její ústavy a zařízení, ale tak, aby i další činnost Jednoty byla zabezpečena;

b) aby knihovna Jednoty byla věnována státu pro účely Ústředního ústavu matematického, o němž předpokládáme, že bude součástí zřízované Československé akademie věd, s podmínkou, že zůstane i nadále přístupna členům Jednoty.

K tomu na vysvětlenou: Činnost Jednoty, podstatně omezená za války, byla plně obnovena v roce 1945. Jednota vydávala učebnice matematiky a fyziky, logaritmické tabulky a metodické příručky. Pokračovala ve vydávání spisů v knižních řadách *Brána k vědění*, *Cesta k vědění*, *Kruh* a *Knihovna*.

V období 1949–1951 se postupně hospodářská základna Jednoty zmenšovala a její činnost ochabovala. Bylo to proto, že Jednota po vydání základního školského zákona přestala vydávat učebnice, tiskárna Prometheus byla znárodněna a také výroba rýsovacích pomůcek z celuloidu byla zastavena a převedena do národního podniku Koh-i-noor.

Nakladatelství Jednoty bylo převedeno do Přírodovědeckého nakladatelství, z něhož pak vzniklo Nakladatelství ČSAV. V roce 1951 oznámilo ministerstvo těžkého průmyslu Jednotě, že její nemovitý majetek bude znárodněn ve prospěch uvedeného ministerstva. Jednota sice podala námítky, nedalo se ale předpokládat, že tyto námítky

za daných okolností obstojí. Proto předsednictvo i výbor Jednoty došly k názoru naložit s jménem tak, aby bylo věnováno účelům, pro které bylo strádáno, tj. vědě. To se vztahovalo i na knihovnu, neboť Jednota neměla již prostředky, aby ji mohla náležitě doplňovat a udržovat.

Předsednictvo Jednoty zpravilo o svém usnesení Ústředí výzkumu a technického rozvoje zvláštním dopisem, který byl řádně podepsán funkcionáři již 12. dubna 1951, a který byl darovací listinou. Ústředí výzkumu a technického rozvoje zaniklo. Jeho nástupkyní se stala v roce 1952 Československá akademie věd. Uvedený dopis tam byl vzat na vědomí až v polovině roku 1953. Předání domu proto také nepostupovalo rychle. Československá akademie věd jej převzala do své správy od 1. července 1953.

Nová a upřesněná darovací smlouva mezi Jednotou a Akademií byla podepsána 31. ledna 1955, a pak byl převod formálně proveden zápisem v pozemkové knize, kam byl vložen vklad vlastnického práva pro Československý stát (Československou akademii věd — Matematický ústav).

Nyní je záměr, který byl přijat na mimořádné valné schůzi Jednoty dne 11. dubna 1951, zcela naplněn. Dům v Praze v Žitné ul. 25 je spravován a využíván Matematickým ústavem Akademie věd České republiky a Jednota v něm má své místnosti. Knihy, které patřily do knihovny Jednoty v roce 1951, pokud nebyly převzaty Fyzikálním ústavem AV ČR, jsou součástí knihovny Matematického ústavu Akademie věd České republiky. Jsou veřejně přístupné stejně jako celý fond této relativně velké a živé matematické knihovny.

Jaroslav Kurzweil a Štefan Schwabik

K RESTITUCI MAJETKU JEDNOTY

Od počátku studia na Karlově univerzitě v roce 1948 a vstupu do Jednoty v témže roce budil mou pozornost její vznik a vývoj. K členství v jednotě mne přivedl Dr. Miroslav Rozsíval, který nám v prvním ročníku přednášel experimentální fyziku. Po prvním seznámení s prací Jednoty z Časopisu pro pěstování, které jsem jako člen dostával, jsem

Podkladem pro tento článek byly Zápisy o mimořádné valné schůzi JČSMF konané dne 11. dubna 1951 v Matematickém ústavu KU v Praze II, Ke Karlovu 3 (viz Časopis pro pěst. mat. 76 (1951), str. 153–154), Zpráva o valné schůzi JČSMF, která se konala dne 24. května 1956 (viz Časopis pro pěst. mat. 81 (1956), str. 503–505) a opisy některých dokumentů uložených v sekretariátě JČMF.

zjišťoval, že mnohá jména předních matematiků a fyziků — autorů článků a také funkcionářů Jednoty — jsou mi známa ze středškolských učebnic matematiky a fyziky. Tyto osobnosti ve mně vzbuzovaly respekt a některé z nich jsem poznával jako profesory fakulty. Jednota byla pro mne vzácnou, úctyhodnou institucí. Tím více ve mně vzbuzoval odpor způsob, s jakou postupoval po únorovém puči komunistický režim proti Jednotě, která pro naši vědu a národní vzdělanost tak mnoho vykonal.

Komunisté zkonfiskovali její tiskárnu Prometheus, která tiskla učebnice, časopisy a vědecké publikace, výrobu školních pomůcek, spolkový dům v Žitné ulici i s nově vybudovaným dvorním traktem a křídlem vzácné matematicko-fyzikální knihovny. Jednotu tak zbavili hmotné základny pro její činnost. Dobře uspořádaný a od založení Jednoty vedený archiv s vzácnými dokumenty o počátcích Jednoty (v šedesátých letech 19. století) odvezli nákladákem do stoupy. Tomuto chování komunistů bohužel málo čelilo vedení Jednoty. Komunisté využili nešťastné situace předsedy Jednoty prof. Bohumila Bydžovského (jeho syn byl chycen při přechodu hranic a otec se ho pokoušel zachraňovat před kriminálem). Na druhé straně M. A. Valouch, syn Dr. M. Valoucha, který jako ředitel Jednoty v období mezi válkami tak mnoho pro Jednotu udělal, vstoupil do strany a snažil se v ní získat postavení. To se mu skutečně podařilo (stal se sekčním šéfem na komunistickém ministerstvu vysokého školství). Proto ani on tlaku komunistů na Jednotu nečelil, nýbrž uskutečňoval jako člen předsednictva Jednoty záměry strany. Tak se stalo, že Jednota přistoupila na tzv. dlouhodobé věnování majetku Ústředí vědeckého a technického rozvoje (1951), jež vše v následujícím roce převedlo na ČSAV. Akademie v prostorách Jednoty pak provozovala a provozuje dodnes svůj Matematický ústav.

Po převratě roku 1989 Jednota očekávala, že podle zákona o nápravě některých křivd dostane svůj majetek zpět. Doufala v to zvláště proto, že vše pocházelo z příspěvků, darů a odkazů členů a podporovatelů obou věd za téměř sto let. Nestalo se však, poněvadž zde bylo ono „věnování“. O restituci rozhodující orgány nepochopily nebo ne-

chtěly pochopit, že nešlo o žádné věnování, nýbrž o vydírání brutální mocí. Tento těžko uvěřitelný přehmat mohlo napravit pochopení podstaty věci Akademií věd ČR. V jejím čele stály v té době dvě noblesní osobnosti. K zpětnému „věnování“ majetku Jednotě jako aktu ušlechtilé slušnosti Akademie nepřikročila. Je to škoda jak pro oba vědní obory, tak — a to zejména — pro vytváření slušné, ušlechtilé společnosti v našem státě.

Skutečný průběh událostí i z poměrně nedávné minulosti je často velmi těžko věrohodně rekonstruovat: písemné dokumenty nezachytí atmosféru, ve které byly vyhotoveny, ani okolnosti, které předcházely. Snad tato malá reminiscence přispěje k bližšímu objasnění událostí, které si nyní připomínáme.

Libor Pátý

„CENTRUM VĚDY PRO VŠECHNY“ V BRNĚNSKÉ VAŇKOVCE

Tisíce interaktivních „center vědy pro všechny“ přitahují v posledních letech v Evropě a severní Americe stále více zvědavých návštěvníků nejrůznějšího věku a zájmů. Proč? Názorným a nápaditým způsobem se zde prezentují ukázky dosavadního lidského poznání ze všech možných oborů — matematiky, fyziky, chemie, biologie, ... Interaktivní expozice umožňují vyzkoušet si vše „na vlastní kůži“, stát se účastníkem pokusů a zapojit se do diskusí. Cílem je motivovat zejména mladou generaci k tvořivosti, chápání zákonitostí přírody a techniky a přiblížit fascinující svět vědy veřejnosti.

Záměr Občanského sdružení Vaňkovka využít pro takovéto zařízení část památkově chráněného areálu bývalé strojírny a slévárny Vaňkovka se setkal již koncem r. 2000 s pochopením zástupců vedení města Brna, které je majitelem tohoto areálu. Získal také podporu vedení akciové společnosti Jižní Centrum Brno (JCB), která připravuje program nového využití Vaňkovky.

Toto centrum se může stát nejenom místem celoživotního neformálního vzdělávání pro místní obyvatele, ale i atraktivním cílem pro turisty.

Ředitelka Nadace Schola Ludus v Bratislavě RNDr. KATARÍNA TEPLANOVÁ, CSc.,

zpracovala pro JCB, a. s., odbornou rozvahu, která prověřuje možnost umístění tohoto centra v prostorách bývalé strojírny — největšího objektu z celého areálu.

Pro úspěšné fungování takového centra je ovšem nezbytné vybudovat hned od počátku silné domácí odborné i technické zázemí, aby se jak celková koncepce, tak i jednotlivé programy opíraly o místní vědecký a tvůrčí potenciál.

Prosíme proto všechny zájemce o spolupráci při vývoji a návrhu koncepce interaktivního vědeckého centra, aby se přihlásili na adresu: Ing. arch. EVA STAŇKOVÁ, Luční 30, 616 00 Brno, tel.: (05) 4925 0183, e-mail: e.stankova@worldonline.cz

Eva Staňková

JUBILEA

60 let

RNDr. PETR DOLANSKÝ (Plzeň)
1. 1. 2002
MARIE ŠTURMOVÁ (Praha)
4. 1. 2002
Prof. RNDr. Jiří Bičák, DrSc. (Praha)
7. 1. 2002
Ing. IVAN MARTINEC, CSc. (Praha)
10. 1. 2002
Ing. ANTONÍN NOVOTNÝ, CSc. (Praha)
12. 1. 2002

JOSEF PILGR (Pardubice)
14. 1. 2002
Prom. fyz. EVA MAŘÍKOVÁ (Plzeň)
20. 1. 2002
Prof. RNDr. DEMETER KRUPKA, DrSc.
(Opava)
22. 1. 2002
Ing. PAVEL NOVÁK, CSc. (Praha)
27. 1. 2002
RNDr. EVA NOVÁKOVÁ (Praha)
5. 2. 2002
Prof. RNDr. LADISLAV BICAN, DrSc.
(Praha)
16. 2. 2002
Mgr. BOHUMILA SLÁMOVÁ (Brno)
21. 2. 2002
Doc. RNDr. OLDŘICH NOVOTNÝ, CSc.
(Praha)
27. 2. 2002
RNDr. ANTONÍN SOCHOR, DrSc. (Praha)
1. 3. 2002
PETR BUJOK (Ostrava)
2. 3. 2002
RNDr. VLADIMÍR STARÝ, CSc. (Praha)
12. 3. 2002
JOSEF HOLEC (Hradec Králové)
14. 3. 2002
Doc. RNDr. PAVEL DAVID, CSc.
(České Budějovice)
18. 3. 2002
Prof. RNDr. VILÉM MÁDR, CSc. (Ostrava)
28. 3. 2002

65 let

Doc. RNDr. MARTIN ČERNÝ, CSc. (Praha)
15. 1. 2002
RNDr. MILAN RYŠAVÝ (Pardubice)
15. 1. 2002
RNDr. VĚRA BURÝŠKOVÁ, CSc. (Praha)
19. 1. 2002
RNDr. VLADIMÍR ROSKOVEC, CSc. (Praha)
22. 1. 2002
Doc. RNDr. LADISLAV NEBESKÝ, CSc.
(Praha)
28. 1. 2002